

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 47 (1562) 25 ЛІСТАПАДА 2021 г.

"Вожык" ужо смяяцца не будзе?

Паводле СМІ, наші славуты беларускамоўны часопіс сатыры і гумару "Вожык" спыняе сваё існаванне і з наступнага 2022 года выдавацца не будзе. Выйдзе апошні нумар "Вожыка" сёлета ў снежні, і ўсё. Ён нават не ўнесены ў падпісны каталог выданняў на наступны год.

Сёлета часопіс "Вожык" адзначыў 80-годдзе. Аказалася, што гэта быў яго апошні юбілей. Ён з'яўляўся пераемнікам знакамітага баявога выдання "Раздавім фашысцкую гадзіну". За кароткі час выйшла з друку 18 нумароў. З гэтага агітплаката і пачалася радаслоўная беларуская сатырычна-гумарыстычнага часопіса "Вожык".

Са жніўня 1945 года часопіс "Вожык" выдаваўся па-беларуску ў Менску. Ён перажыў вайну, рэпрэсіі, камуністычнае і савецкае панаванне. А вось цяпер, пасля 80 год існавання, утрымацца ў сённяшні час часопіс не змог. Шкада.

Часопіс "Вожык" - гэта наша гісторыя літаратуры і мастацтва. Яму пашчасціла, што на чале часопіса ўваенныя і пасляваенныя гады быў такі майстар смеху, як Кандрат Крапіва. Гэта дзяякуючыя яму і яго таленавітым паплечнікам ужо тады былі закладзены традыцыі, якія ўсе дзесяцігоддзі дазволілі "Вожыку" быць сапраўды народным выданнем. У 1960-1990-я гады ён з'яўляўся адным з вялікатаражных часопісаў Беларусі, які любіў народ. Вядома ж, на працягу свайго 80-годдзя "Вожык" зведаў усё: і высокія творчыя ўзлёты, і глыбокія спады. Палітычная атмасфера, сацыяльныя рэаліі на розных этапах нашай гісторыі не маглі не адбіцца на ідэйна-палітычным і творчым узроўні часопіса. Хоць бы таму, што ён павінен быў калі не высмейваць, то хоць некага крытыкаваць. Але цяпер паспрабуй какою крытыкнучы: ці міністра, ці чыноўніка большага рангу, то будзе непрыемнасцей шмат. А "Вожык" любіў крытыкаваць, таму ён быў калючым і праўдзівым.

Усё лепшае, што напісалі беларускія пісьменнікі на ніве са-

тыры і гумару, прайшло праз "Вожык". Нават першая кнішка ў жанры сатыры і гумару Васіля Быкова "Ход канём" была надрукавана ў бібліятэчцы "Вожыка". Дарэчы, бібліятэчка "Вожыка" выдавалася з 1957 года. У бібліятэчцы друкаваліся кнігі Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Янкі Брыля, Ніла Гілевіча, Рыгора Барадуліна, Янкі Сіпакова, Паўла Місько і многіх іншых.

Давайце прыгадаем, напрыклад, напрыканцы 1980-х гадоў выданне ў бібліятэчцы "Вожыка" "Сказа пра Лысую гару" Францішка Вядзьмака-Лысагорскага. Гэта мы цяпер ведаем, што аўтарам "Сказа..." з'яўляецца Ніл Гілевіч. А тады аўтарам быў невядомы Вядзьмак-Лысагорскі. Рэдагаваў "Вожык" у той час найвыдатнейшы беларускі пісьменнік і чалавек Валянцін Блакіт (1938-2007). Дзяякуючы Валянціну Уладзіміравічу, надрукавалі "Сказ пра Лысую гару" 30-тысячным накладам. І поспех выдання быў феноменальні: за адзін дзень разышоўся ўвесе тыраж. А чытачы началі пісаць у "Вожык", тэлефанаўца, нават пагражаць, чаму "Сказ..." надрукаваўся малым накладам. І тады рэдактар Валянцін Блакіт вырашае надрукаваць дадатковы наклад у 100.057 асобнікі, каб хапіцца ўсім, каго гэта пазма зацікавіла.

У "Вожык" друкаваліся амаль усе пісьменнікі, пачынаючы ад Янкі Купалы і Якуба Коласа. Пры "Вожыку" выдаваліся не толькі бібліятэчка, але і калектывуны зборнікі сатыры і гумару, пераклады. З часопісам супрацоўнічалі мастакі Анатоль Волкаў, Сяргей Чыгрын.

Бывай, "Вожык"! І да сустрэчы! Галоўнае, не падаць духам, і не губляць гумар, настрой і надзею на ўсё светлае і щастлівае, а яно нас чакае наперадзе. А, можа, яшчэ і абыдзеца...

Сяргей Чыгрын.

Спініў выхад літаратурна-мастацкі часопіс "Верасень"

Спініў выхад літаратурна-мастацкі часопіс "Верасень", пра гэта паведаміў галоўны рэдактар выдання - паэт і перакладчык Эдуард Акулін. "Дараўся сабры, з вялікім шкадаваннем мушу паведаміць, што ў сувязі з ліквідацыяй Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарны спініў выхад і літаратурна-мастацкі часопіс "Верасень", да заснавання якога ТБМ мела непасрэднае дачыненне", - напісаў ён у facebook.

- Няма сумнёву, што за 12 гадоў свайго існавання часопіс стаў заўважнай з'явай у культурным жыцці краіны. А па-іншаму і быць не магло, бо ў шчаслівую літаратурную дарогу выданне дабраславілі адразу два народныя пазты Беларусі - Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін. І гэта дарога напраўду была шчаслівай... А як жа іншай, калі за час існавання на старонках "Верасня" надрукавалі свае творы каля 700 аўтараў - паэтаў, празаікаў, драматургаў, публіцыстаў і крытыкаў, з іх - больш за 100 дэбютантаў. Пачынаючы ад 14 нумара, акрамя літаратораў, "Верасень" стаў творчай пляцоўкай яшчэ і для маладых мастакоў, - напісаў Акулін.

Эдуард Акулін падзякаваў аўтарам і мастакам, якія друкаваліся ў выданні, а таксама тым, хто дапамагаў выпускаць часопіс.

Са свайго боку хочацца выказаць самыя шчырыя слова падзякі Эдуарду Акуліну за выключны грамадзянскі і нацыянальны чын. Выданне "Верасня" - доказ таго, як пры мінімальных сродках можна рабіць выданне найвышэйшага ўзроўню. У "Верасні" акрамя бліскучага Акуліна-паэта мы ўбачылі таленавітага і адказнага Акуліна-рэдактара. Дзякую табе, Эдуард! Ты не проста зрабіў, што мог, ты зрабіў у шмат разоў больш, чым мог! Магчыма, некалі напішуць: "Эпоха "Верасня" Эдуарда Акуліна". Напішуць і будуць мець рацыю.

Станіслаў Суднік. Фота: facebook.

70 ГАДОЎ БЕЛАРУСКАМУ ФАЛЬКЛАРЫСТУ АНАТОЛЮ ЛІТВІНОВІЧУ

25 лістапада гэтага года спаўніясца 70 гадоў з дня нараджэння фалькларыста, этнографа, публіцыста Анатоля Фёдаравіча Літвіновіча. Нарадзіўся ён ў в. Любань (цяпер аграграмістчка Любань) Вілейскага раёна Менскай вобласці. Завяршыўшы навучанне ў Любанская сярэдняй школе, Анатоль паступіў у 1970 г. у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, які закончыў у 1975 г. Пасля заканчэння Белдзяржуніверсітета працаўшы настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Докшыцкім раёне Віцебскай вобласці, пазней старшим навуковым супрацоўнікам у музеі рамёства і народных промыслаў г.п. Заслаўе (цяпер горад) Менскага раёна. Пасля завяршэння рэстаўрацыйных работ згаданы вышэй музей размяшчаўся ў б. Спаса-Праабражэнскай царкве, колішнім кальвіністкім зборы. Храм гэты належалі Яну Глябовічу. Пратэстанцкі збор у Заслаўі быў прыстасаваны да абароны, пра што сведчаць яго тоўстыя сцены і высокая вежа з машыкулямі, адкуль можна было весці агонь па непрыяцелі. У музеі рамёства і народных промыслаў у г.п. Заслаўе А. Літвіновіч працаўшы з людзьмі, якія валодалі значнымі ведамі па народнай культуре і мастацтве Беларусі: Сяргеем Мілючэнкам, з якім потым ўжо давялося вывучаць традыцыйную народную культуру беларусаў (праўда, ён працаўшы у іншым аддзеле ІМЭФ АН Беларусі) і ездзіць у экспедыцыі па нашай этнічнай тэрыторыі, супрацоўніцай Таццянай Гаранской, якая нярэдка выступала і выступае з мастацтвазнаўчымі артыкуламі ў беларускім друкі. Там, у музеі, А. Літвіновіч пазнаёміўся з выдатным беларускім мастаком і чудоўным чалавекам Эдурдам Агуновічам, які зрабіў арыгінальны макет экспазіцыі (у сярэдзіне экспазіцыі на якіх можна было ўбачыць мастацкія, утым ліку археалагічныя, вырабы невялікіх памераў XI-пач. XX ст.). З музеем звязана і знаёмства Анатоля Фёдаравіча з гонарам беларускай літаратуры Уладзімірам Каракевічам. Па работе А. Літвіновіч нярэдка сутыкаўся з дырэктарам Гістарычнага музея Іванам Загрышавым, Юрыем Зайцам і інш. супрацоўнікамі, за што ім ўдзячны за глыбокія гістарычныя пазнанні і добрае веданне сваёй справы. Музей рамёства і народных промыслаў, размешчаны ў б. царкве, параўнальнай доўгі час служыў як навуцы, так і шараговыя экспкурсантам. І ўсё ж будынак, у якім знаходзіўся музей, праз некаторы час быў перададзены ў распараджэнне царкоўных уладаў. Аднак навуковае жыццё, звязанае з гісторыяй і культурай Заслаўя і яго наваколля, працягваецца цяпер паспяхова.

ужо ў іншым месцы горада.

У 1979 г. Анатоль Літвіновіч быў запрошаны працаўшы у аддзел (музей) старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору АН Беларусі, якую ўзначальвала добрая, энергічная, неабыякавая да сваёй справы даследчыца традыцыйнай народнай і прафесійнай культуры беларусаў Вольга Васільеўна Церашчатава. Тут Анатоль Фёдаравіч сустрэў працаўітых і ўлобёных у сваю справу людзей: А. Лявонаву, А. Ярашэвічу, Г. Фурс, М. Мельнікаву, М. Віннікаву, М. Яніцкую, Э. Вецер, Ю. Піскуну і інш., якія ўнеслі вялікі ўклад у збиран-

не і даследаванне помнікаў мастацкай і этнографічнай спадчыны нашага народа. З музеем супрацоўнічаў шэраг вядомых вучоных, мастакоў, відных людзей Беларусі. У мастацтвазнаўчым плане асабліва выдзяляўся доктар фізіка-матэматычных навук Акадэміі Навук Беларусі Юры Віктаравіч Хадыка, які маочы, па ўсёй верагоднасці, фенаменальнай памяць, вельмі шмат ведаў не толькі пра мастацкую культуру даўняй Беларусі, але пра мастацтва Еўропы і свету наогул. Ад лекцый Ю. Хадыкі ці па гісторыі беларускага, ці па гісторыі сусветнага мастацтва ўсе былі ў захапленні. Менавіта ён напісаў у аснове сваёй першы і найбольш складаны фрагмент экспкурсіі (старажытны жывапіс Беларусі) па музеі старажытнабеларускай культуры.

А цяпер далей хochaцца расказаць пра Анатоля Літвіновіча. Ён працаўшы па двух накірунках: па-перше, вёў інвентарную кнігу, даочы навуковае атісанне рэчаў народнага побыту, збіраючи іх самастойна або удзельнічаючи ў этнографічных экспедыцыях. Такім чынам, Анатоль Фёдаравіч, па-перше, прыводзіў у парадак гэтыя прадметы (мыў, апрацоўваў іх пры неаходнасці спецыяльным растворам, каб по-тym можна было выкарыстаць для экспанавання ў залах музея або захавання ў яго фондах). Падругое, прыводзіў экспкурсіі па экспазіцыі музея старажытнабеларускай культуры, што прыносила яму вялікае задавальненне. І не раз экспкурсанты яму дзякавали за гэта то памятнымі значкамі, то сцяжкамі і буклетамі сваіх гарадоў і краін.

Аднак Анатоля Літвіновіча цягнула збіраць і вывучаць не толькі матэрыяльную, але і духоўную спадчыну свайго народа. Тым больш яшчэ будучы студэнтам Анатоль запісаў ад сваёй бабулі паліні маті Лях Алены Пят-

толя Сямёновіча Фядосіка, Канстанціна Паўлавіча Кабашніка паспяхова абаронена ў лютым 1992 г.

З 1988 г. ён працаўшы у лабараторыі беларускага фальклору БДУ спачатку навуковым, пазней старшим навуковым супрацоўнікам. Анатоль Літвіновіч даследаваў рэгіянальныя асаблівасці беларускай традыцыйнай культуры (асабліва ўвагу звяртаў на Палессе), фальклору Чарнобыльскага рэгіёна, пытанні гісторыі беларускай фалькларыстыкі, беларуска-польскіх, беларуска-літоўскіх, беларуска-рускіх, беларускіх звязаў у галіне традыцыйнай народнай культуры. Падобна Г.А. Каханоўскаму,

Анатоль Фёдаравіч імкнуўся вывучаць гістарычна-этнографічную і культурную мінувшчыну беларусаў у розных аспектах: фалькларыстычным, этнографічным, гістарычным, мовазнаўчым, што прыносіла часам добры плён. Так, напрыклад, даследуючы традыцыйную культуру беларускага і літоўскага народаў, ён прыйшоў да нечаканага і важнага для нас вываду: ніякая іншая з суседніх моў (і культур) не адчула такога моцнага беларускага ўльыву, як літоўская. Болей за тое, беларусы аказалі ўздзеянне і на гістарычнае, эканамічнае, ваенна-палітычнае, ідэалагічнае і іншае жыццё літоўцаў.

У час сваёй працы ў НДЛ беларускага фальклору Анатоль Літвіновіч удзельнічаў у шматлікіх навуковых канферэнцыях, сімпозіумах, якія праводзіліся НДЛ беларускага фальклору, філалагічным факультэтам БДУ, іншымі навуковыми і педагогічнымі установамі Беларусі.

Ён прымаў удзел у шэрагу фальклорных экспедыцый, якія праводзіліся ў летнія месяцы філалагічным факультэтам БДУ (Вілейскі, Докшыцкі, Лепельскі, Мсціслаўскі, Полацкі і інш. раёны). Фальклорныя запісы Літвіновіча ўвайшли ў кнігу "Песні сямі вёсак" (Мн., 1973) (праўда, гэта былі народная песні, занатаваныя яшчэ ў студэнцкія часы), у тамы серыі БНТ "Вяселле. Песні" (кн. 5, 1986), "Жаніцьба Цярэшкі" (1993), зб. "Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры. Мінская вобласць" (Мн., 1995) і некаторых інш. У НДЛ беларускага фальклору працаўшы вядомыя фальклорысты: У. Раговіч, М. Сірат, А. Аляхновіч, Р. Кавалёва, М. Котаў, В. Кааратай і інш., з якімі было цікава сумоўвацца на розных навуковыя і жыццёвяя тэмы.

У пачатку 2000-х гадоў лабараторыя беларускага фальклору БДУ перажывала шэрага

складанасцяў. Анатоль Літвіновіч вымушаны быў шукаць працу ў іншым месцы. На гэты раз у Беларускім педагогічным універсітэце імя М. Танка. Акурат на кафедры тэорыі і гісторыі культуры гэтае установы праводзіўся конкурс на замяшчэнне вакантнай пасады даследчыка. Анатоль Фёдаравіч выйшаў пераможцам конкурсу. А. Літвіновіч з вялікім энтузізмам ўзяўся за падрыхтоўку лекцый і практичных заняткаў. Усё душой палюбіў сваю новую работу, бо меў схильнасць да выкладання гісторыі сусветнай і айчыннай культуры. Анатоль Літвіновіч да пачатку сваёй працы на кафедры тэорыі і гісторыі культуры Беларускага літаратурнага інстытута імя М. Танка ўжо меў значныя веды па гістарычным і культурным мінулым беларусаў і суседніх з імі народаў. На данай кафедры сустрэў працаўтых, прыстойных і з вялікімі ведамі калег. Праўда, папрацаўшы тут даволі значны прамежак часу, ён перайшоў на працу на кафедру беларускай літаратуры той дзяржаўнай установы. Кафедра ж, на якой Літвіновіч раней займаў пасаду даследчыка, спыніла сваё існаванне. Але на кафедры беларускай літаратуры давялося папрацаўшы нядоўга.

Праз пэўны час Літвіновіч уладкаваўся на працу даследчыкам на кафедру рэжысёры абрадаў і свят Беларускага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Гэту кафедру ўзначальваў вядомы фальклорыст, прафесар Гуд Пётр Адамавіч. Праца на кафедры прыносіла задавальненне, тым больш яму аказвалі дапамогу некаторыя супрацоўнікі кафедры. Нягледзячы на пэўныя цяжкасці (усё ж работа была ў пэўным сэнсе новай, некалькі іншай, чым раней), Анатоль Фёдаравіч даў раду лекцыям і практичным заняткам. На гэтай кафедры Анатоль Фёдаравіч завяршыў сваю навуковую і педагогічную дзеяльнасць.

У дадатак трэба сказаць, яму пашчасціла на сустрэчы з вядомымі і менш вядомымі людзьмі, у якіх біліся і б'юцца гарачая сэрцы беларускіх патрыётаў: гісторыкамі і археолагамі М. Ермаловічам, Г. Штыхавым, А. Трушавым, М. Чарняўскім, Л. Дучыц, Л. Мірачыцкім, мастакамі і скульптарамі: М. Купавам, А. Марачкіным, А. Чаховіцкім, У. Кіслым, І. Міскі, літаратамі і паэтамі: А. Мальдзісам, С. Законнікам, У. Содалем, А. Клышкам і інш.

Анатоль Фёдаравіч вельмі ўдзячны сваёй жонцы Вользе Міхайлаўне Літвіновіч за тое, што яна падаравала яму шасцёра цудоўных дзяцей: аднаго сына і пяць дачок.

Хочацца пажадаць Анатолю Літвіновічу добрага здароўя і ўсялякіх поспехаў на яго жыццёвай дарозе.

**Кандыдат філалагічных навук
Лія Мацвеевна Салавей.**

З архіва пісьменника

ДАРОГІ СЯБРОЎСТВА І ТВОРЧАСЦІ

РАСПОВЕД ПРА ВЯДОМЫХ БЕЛАРУСКИХ ЛІТАРАТАРАЎ-ЗЕМЛЯКОЎ ИВАНА МЕЛЕЖА і ПАЎЛЮКА ПРАНУЗУ

МЕДАЛЬ ЖУКАВА

Усё часцей і часцей настойліва і небезвынікова турбую я свой багаты хатні літаратурны архіў. Апошнім разам адкалаў у ім запісы размоў з вядомым дзіцячым пісьменнікам і паэтам Паўлам Кузьмічом Пранузам. Адна з тых незабыўных тутарак адбылася на пачатку 1996 года на першым паверсе Дома друку. Тагачасны гора-рэдактар Яўген Сямашка, па ініцыятыве сваіх намеснікаў, прыблуды Альберта Страпчага і былога сябрука-беларуса Віктара Леганькова, за чатыры гады да гэтага зняў мяне з пасады адказнага сакратара і прызначыў загадчыкам аддзела навукі, культуры і экалогіі "Белорускай нивы", у якую, і сёння не разумею, з якога перапруду, перайменавалі шыроку вядомую ў свой час "Сельскую газету", дзе я пяць гадоў адпрацаваў "начальнікам штаба". Дзякую Богу, у 2014-м назну аднавілі. У аддзеле, дзе я быў сам сабе начальнікам, і прыходзіў Паўлюк Кузьміч, якому было тады ўжо... 78! Ен нарадзіўся 18 сакавіка 1918 года ў вёсцы Вылева ціпер Добрушскага раёна. Стой, дарэчы, адным з трох паэтаў (яшчэ Мікола Федзюковіч і Браніслаў Спрынчан), якія рэкамендавалі мяне калісь у Саюз пісьменнікаў.

У той светлы студзеніскі дзень згаданага вышэй 96-га Кузьміч прывычна дастаў з папкі не толькі нізу вершаў, але і... медаль Жукава. Гэта была дзяржаўная ўзнагарода Расіі, прымеркаваная да 100-годдзя з дня народзінаў маршала. Прымночы маё шчырае віншаванне, яе ўладальнік ўспомніў восень 44-га, калі яго адпусцілі з вайсковай часткі на некалькі дзён у Добруш да бацькоў. Па дарозе дадому франтавік спыніўся ў Менску, які ўпершыню ў сваім жыцці ўбачыў за год да пачатку фашысцкай навалы. Тады Міхась Лынкоў запрасіў яго на курсы маладых пісьменнікаў, ён пачаў друкавацца ў добрушскай райгазете ў 36-м. А ўжо летам 41-га выпускнік філфака Гомельскага педінстытута апынуўся ў зенітна-артылерыйскай дывізіі на Бранскім фронце і праслужыў там усю вайну, да пераможнага салюту. "Як сведаць дакументы, - успамінаў ён, - усяго наша дывізія прайшла за 911 дзён і начэй вайны 5170 кіламетраў, збіла 504 самалёты".

СПЫНІЎСЯ Паўлюк у 44-м у Менску - і не пазнаў сталіцу. Балюча, невыносна было глядзець на зруйнаваны горад, у якім захопнікі стварылі дзевяць лагераў і яўрэйскае гета, дзе знішчылі больш за 400 тысяч чалавек. Ад вакзала рушыў пешаком да Дома друку, у якім у 42-м набралі першы нумар падпольнай "Звязды". Падняўся на трэці паверх, зайшоў у адзін з пакояў і, нібы на фронце, акунуўся ў сіне-чорны дым. У куце

палілася "буржуйка", а за столом сядзеў чалавек у цёмным паліто і шэрай шапцы. Ён хуценька ўзняўся і падышоў да салдата, працягнуў яму сваю цвёрдую руку і пачіва прамовіў:

- Міхась Клімковіч, галоўны рэдактар выдавецтва. Можа, што прывезлі нам з фронту?

На вялікі жаль, былы настаўнік, першы старшыня створанага ў 1934-м Саюза пісьменнікаў Беларусі, пражыў усяго 54 гады. У канцы 1936-га яго абвінавацілі ў сувязях з "трацкістамі і нацдзімамі", і ён спрабаваў скончыць жыццё самагубствам - перарэзаў сябе горла...

З дазволу гаспадара, які зусім нядайна напісаў слова да песні Нестара Сакалоўскага "Мы, беларусы", якую ў 55-м зацвердзілі Дзяржаўным гімнам БССР, Паўлюк асцярожна прысёў і выцягнуў з кішэні шынляя пацёргты сыштак з вершамі. Поту за тыя паўгадзіны, цягам якіх Міхась Мікалаевіч чытаў напісане, сышло не менш, чым за іншы напружены бой. Ад канчатковага прысуду мэтра быў шчаслівы: "Пакіньце, калі ласка, усё гэта нам. Скажу вам шчыра, што можа нарадзіцца добры зборнік!".

Так яно пасля і атрымалася. У 46-м паэт трymаў у руках сваю першую кніжку "Разгневаная зямля", рэдактарам якой стаў сам Клімковіч, які разам з Петрусём Броўкам рэкамендаваў яго ў Саюз пісьменнікаў. Праз пяць гадоў убачыў свет другі зборнік вершаў - "Добрай раніцы". У сваім артыкуле "Паэзія, якая ратуе ад кулі і лагераў", надрукаваным у сакавіку 2018-га да 100-годдзя з дня нараджэння Пранузы, Васіль Дранько-Майсюк адзначаў: "Калі чытаеш яго першыя кнігі, то ўзнікае ўражанне, што жыве ён не ў сталінскую эпоху, а з паэтамі "ўзвышаўцамі" дзінъдзівірыць, натхнення набіраеца. А затым - ба! Складае незвычайны, фантастычны верш пра тое, як нямецкі "Тыгр" душыць Белавежскую пущу (які кінематаграфічна-востры вобраз!), каб затым быць знішчаным нашай артылерый".

Пасля гэтай па-казачнаму слauнай перамогі: Зялёнымі далонямі дубняк Заапладыраваў, а рэха не змаўкала. Лось выскачыў з аблапеных кустоў, Спіну падставаў сонечным праменням. Не бачыў лес яшчэ такіх звяроў, I лось глядзеў на "Тыгра" са здзіўленнем". ("У Белавежскай пушчы").

Затым выйшлі кніжкі "Удалёкім раёне", "Калі верыш", "Родныя мясціны", "Дзе вясны пачатак", "Ручак", "Вясновыя тэлеграмы" ды іншыя. Яны адрасаваліся як дарослым, так і дзецям. Цягам нашага сябровства Кузьміч часта звяртаўся ў сваіх

Паўлюк Прануз

творах менавіта да ваенай тэмы. Яна ўвайшла ў ягоны душу і сэрца разам з самім франтавым маршрутам - Курская дуга, вызваленне Беларусі і Польшчы, узяцце Берліна:

*Не экспурсантам, а салдатам,
Аблапеным агнём баёў,
З гранатамі ды аўтаматам
На дах рэйхстага я ўзышиоў.
Глядзеў на ўсход я ў задуменні,
Здалёку бачыў родны край:
Палеткі ў зелені вясенняй,
Свой Гомель, па-над Сожам гай.*

Як самая дарагая рэліквія, ён зберагаў і захоўваў ордэны Славы III ступені і Айчыннай вайны II ступені, шматлікі медалі. А яшчэ - пажоўкляя ад часу выданні са сваімі надрукаванымі ў іх вершамі. Адна з армейскіх газет была прастэрлена варожай куляй... Аднойчы атрымаў ад Кузьмы Чорнага, які пражыў толькі 44 гады, газету "Савецкая Беларусь", дзе быў надрукаваны ягоны верш "Помста заве":

*Нас цалавалі ад души,
Аж ішчокі пурпурам гарэлі,
Ішли на руکі малышы,
Іх сагравалі мы ў шынелях.
Я рад - бязвусага мянэ
Дзяўчынка ахрысціла - тата,
У сэрцы узмацніўся гней,
Расла свяшчэнная расплата.*

Кузьма Чорны, які ўдзельнічаў у выданні газеты-плаката "Раздавам фашысцкую гадзіну" і працаваў над раманамі "Вялікі дзень", "Пошуки будучыні" і "Млечны Шлях", пісаў аўтару: "Дбайце аб чысціні роднай мовы. Жадаю вам хутчэй быць на роднай вызваленай зямлі". Прануз і сам меў даценне да сатырычнага выдання для партызанаў і насељніцтва, у якім друкаваўся.

Своеасаблівым водгукам на параду і пажаданне аднаго з найлепшых майстроў роднага слова стаў верш "Мова", радкі з якога я ў хуткім часе з дапамогай аўтара занатаваў:

*Яе тапталі, засыпалі друзам,
Заложніцай трымалі пад замком,
Скарэна заставаўся беларусам,
Быў Каліноўскі нашым маяком.
Яна жыла і сілы набірала,
Звінела непадкупнаю струной,*

Яе люлялі Колас і Купала,
І Багдановіч заспяваў на ёй...

ГАНАРАР ГЛЕВІЧА

Любоў да роднай мовы Ганаровы грамадзянін Нясвіжскі Павел Кузьміч Прануз прывіваў ўсё сваё доўгае, на шчасце, жыццё, ён пражыў 88 гадоў, сваім удзячным вучням. Пасля вайны выкладаў спачатку ў Нясвіжскім педвучылішчы, а пасля - у Нясвіжскай сярэдняй школе № 3. За дасягненні ў плённай выхаваўчай працы атрымаў Ганаровую грамату Вярховага Савета БССР.

АДНЫМ з першых, хто павінshawаў яго з гэтай узнагародай быў Ніл Глевіч, з імем якога звязаны дзіўна-цикавы выпадак у маёй журналісцкай практицы. Калі б не Павел Кузьміч - не ведаю, чым бы ўсё для мяне ў выніку скончылася. А здарылася вось што. Да 60-годдзя першага на той момант, як ён сам лічыў, паэта Беларусі мне трэба было падрыхтаваць для газеты адпаведнае інтэр'ю. На немалое здзіўленне, Ніл Сымонавіч адразу ж пагадзіўся: "Я ў гэтym плане нікому не адмаўляю, у тым ліку і паважнай мною газеце для вяскоўцаў. тым болей, як ведаецце, сам з вёскі. Прыходзіце з падрыхтаванымі пытаннямі праз два дні apoўdnі да мяне дамоў". Гаварылі мы ў шыкоўнай кватэры майстра шмат пра што. У выніку нарадзілася размова пад назвай "Я прысягнуў на вернасць Беларусі", якую суразмоўца ўважліва, да апошняй кропкі, вычытаў і сказаў:

- Знакі прыпынку паўсяоду на аваізкову пакінцце мае. І, пажадана, надрукаваць не ў сам дзень нараджэння, а дні за два-три да яго. Прачытаюць, успомніць ды павіншуюць.

Я так і не зразумеў, ці то жартам гэта гаварылася, ці то ўспр'ёз... У рэшце матэрыял быў надрукаваны пад рубрыкай "Імёны" ў нумары "Белорускай нивы" за 28 верасня 1996-га - за два дні да юбілею, як і жадалася.

Я атрымаў адпаведны ганарар, і мы з Кузьмічом пачалі замочваць публікацыю, якая аказаўлася па выніках месяца ў ліку лепшых, проста ў мaim працоўным кабіненце, што было тады звычайнай справай. Не паспелі з'есці і паловы першых бутэрбродоў, як у дзвёры пастукалі. Спачатку звычайна, прывычна, затым настойлівей, а пасля зусім ужо настойліва! Нічога не заставалася, як хуценька ўсё схаваць ды адчыніць.

На парозе стаяў... узрушаўся Ніл Сымонавіч:

- Я толькі што з вашай бухгалтэрыі, дзе вы падзелі мой ганарар?!

Ад нечаканасці Пранузу ледзьве не падавіўся кавалачкам бутэрброва, а я аслупянеў - упершыню за ўесь час працы па ганарар прыйшоў суразмоўца! Справа ў тым, што плаціць яму гроши

- такій практикі проста ніколі не было. Але я пачаў тлумачыць Гілевічу, што атрымаў усю суму адзін, каб з яе менш вылічылі, і гатовы аддаць яму палову вось прама цяпер. Але ён і слухаць ні пра што не хацеў:

- Які кабінет у рэдактара, пайду да яго разбіраца, я хачу распісацца ў ведамасці!

І тут свой выратавальны голас падаў Кузьміч, які літаральна ўпрасліў народнага паэта супакоіца і мірна, па-сябровуску, вырашыць пытанне. Праланаваў Гілевічу чарку, ад якой ён гэтак жа хутка, як і пагадзіўся на інтэр'ю, адмовіўся - ціск, сэрца... Але ж, нікуды больш не пайшоў, вымавіў:

- Ну, дзякуюце Пранузу, я яго вельмі паважаю, - і развітаўся.

СУМЛЕННЕ МЕЛЕЖА

Мы працягвалі абедаць, потым вячэраць. Павел Кузьміч расказаў мне шмат невядомага пра свайго гомельскага сябра-земляка Івана Мележа. З першых дзён вайны будучы аўтар вядомай trylogii апінуўся на фронце. Ваяваў пад Уманню, Нікалаевам, Сінельнікам, Растворам, Лазавой. У адным з жорсткіх баёў 42-га быў мочна паранены, і на фронт болей не вярнуўся. На бальнічным ложку ў шпіталі Тбілісі напісаў верш "Мы ноччу пакідалі вёску":
*Той ноччу; азірнуўшыся з пагорка
На вёску, што за намі, ў ту ціші,
Зазналі мы, як адступленне горка,
Як цяжка пераможаным ісці.
Мы ѹшлі, забыўши голад,
Ледзь ступалі,*

*Ад зморы, ад бяссілля, ад бяды.
І раненыя раны забывалі,
І не прасілі ласкі і вады.*

- Звярні ўвагу, - казаў мне Кузьміч, прачытаўши верш, - якая суровая ў гэтых радках праўда вайны, колькі ў іх болю, адчаю і жалю...

Я тады праланаваў былому франтавіку напісаць успаміны пра свайго слыннага земляка, на што ён пагадзіўся і зрабіў гэта ў выглядзе артыкула "Незвычайныя сустэрэчы", прысвечанага 75-годдзю Івана Паўлавіча, які быў надрукаваны ў "Белорускай ниве" 7 лютага 1996-га, праз 20 гадоў пасля ягонай смерці, якая напаткала пісьменніка ў 55...

У пачатку лютага 1971-га Пранузу выклікалі тэлеграмай у Саюз пісьменнікаў.

- Калі я зайшоў у памяшканне, - распавядаў ён, - сакратарка паведаміла, што мяне жадае бачыць Іван Паўлавіч. Я зайшоў і пачаў:

Уладзімір Барысенка
**ДАРОГІ
СЯБРОЎСТВА І
ТВОРЧАСЦІ**

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 3.)

- На ўрачыстаць, - працягваў Кузьміч, - сышлося шмат пісьменнікаў, супрацоўнікаў газет і часопісаў. Кожны па-свойму віншаваў юбіляра, уручаў адмысловы падарунак. Крыху спазніўся Рыгор Барадулін. Ён хуценька ўбег у залу і накіраваўся да гаспадара "балю". На длоні пазта ганарова сядзеў новенькі лапаць, у якім красаваўся прыгожы чырвоны яблык. Імяніннік і прысутныя былі ўражаны і сустрэлі незвычайную імпрэзу працяглымі воплескамі.

Перад тым, як разыходзіца, юбіляр паклікаў Хведара Жычку, Міколу Гамолку, мянеч Яна Скрыгана, Алега Лойку і прапанаваў паехаць на чыгуначны вакзал. Марозным світанкам мы былі ў Гомелі. Праз вокны вагона ўбачылі на пероне дзяўчат у беларускіх нацыянальных строях з букетамі кветак у руках. Цягнік прыпыніўся. Нягледзячы на ўсе ўгаворы, Мележ пакінуў вагон апошнім, чакаў, покуль атрымалі кветкі мы. Гасціна сустрэлі імянінніка і землякі роднай вёскі Глінішча, і студэнты педінстытута, і супрацоўнікі абласнога тэлебачання.

Хутка сябры сустрэліся зноў, у Кактыбелі на пляжы. Мележ быў у захапленні ад надвор'я, клімату і цёплага мора. Але дзён праз пяць падышоў да Пранузы з сумнаватымі тварамі і паказаў яму паперку:

- Вось глядзі, Паўлюк, Саюз пісьменнікаў просіць далучыцца да брыгады ў Сібір. Як ты думаеш, ці варта з майм здароўем ехаць?.. Да таго ж, тут са мной і жонка, і дачка.

Прануза не ведаў, што і адказаць. Але добра ведаў іншае: Мележ - чалавек абавязку, сумлення і вернасці сваім таварышам. Тому знаў, які выбар, незалежна ад яго адказу, зробіць Іван Паўлавіч.

- Разумееш, - сказаў ён ціха, - не могу, не маю ямарнага права ім адмовіць, - і яны развіталіся. А літаральная праз тыдзень Паўлюк убачыў у "Літаратурцы" здымак пісьменнікаў, сярод якіх быў і Мележ.

Па словах Пранузы, Іван Паўлавіч вельмі любіў моладзь, якая прыходзіла ў родную літаратуру. Калі ў Саюзе пісьменнікаў праходзіў сход, ён запрашваў да сябе ў кабінет паэтага і пракаіка з абласцей, у ліку якіх былі, да прыкладу, Аляксей Пысін, Васіль Матэвушаў, Міхась Данілёнак... Цікавіўся іх творчасцю і клопатамі, даваў пры неабходнасці парады, дапамагаў выйсці на выдавецтва ці часопіс.

Светлай памяці Івана Паўлавіча Паўлюк Прануза прысвяціў такія свае радкі:

*Сялянкі. Дарогі. Дарогі.
Бацькоўскае поле. Лугі.
Цябе яны помніць малога.
Ты стаў ім навек дарагі.
Смуткуюць яліны, бярозы,
Што вабілі сілай, красой,
Сам бачыў: з іх капалі слёзы
Празрыстаю цяжкай расой.
Калыска Палесся люляя
Твае маладыя гады.
І чуў я, як Прыпяць рыдала,
Што болей не прыйдзеш сюды.
Не бачна балотных туманаў,
Над краем - празрыста сінь.
Пачаеш прыгожае - Ганна
І звонка-густое - Васіль.
Ты ўзняўся высока ў аблокі,
Мы рады тваёй вышыні,
У нашыя сэрыцы глыбока
Пусціў сваіх дум карані.*

Многія маладыя празаікі і паэты выхоўваліся на творах Івана Мележа і Паўлюка Пранузы, якія засявалі душы беларусаў дабрынёй, спагадай і годнасцю, за што я выказываю ім ад нас усіх вялікую падзяку.

Іван Мележ

Ліфты новага пакалення "размаўляюць па-беларуску". Такія ўжо ўсталёўваюць у Лідзе

Вестка пра тое, што ў першым і другім пад'ездах дома № 79 па вуліцы Тухачоўскага ў Лідзе будуть мяніць ліфты, не вельмі ўздадавала іх жыхароў: вертыкальны сродак перамяшчэння працаўцаў не будзе і пра адсутнасць камфорктнай дастаўкі да кватэр давядзецца толькі марыць. Хоць гэта нюансы не толькі спрыяюць асцярожнай эксплуатацыі абсталявання, але і робяць рух пасажыраў больш бяспечным. Хуткасць жа руху ліфтавага абсталявання засталася ранейшай - 1 метр у секунду, так што прэтэнзіі жыхароў, што кабіны новага пакалення значна маўрдліўшыя, не зусім абгрунтаваны.

З нязручнасцямі давялося змірыцца. Работы доўжыліся больш за месяц, але зараз ужо ўсё ўзаду. Надоечы ліфт запрацаўваў, і новыя кабіны паслухміна дастаўляюць пасажыраў на зададзеную вышыню. Кабіны сучасныя, вытворчасці "Магілёўліфтмаша", абсталяваны відзакамерамі, а таксама сістэмай "фоташторы" - сістэмай абароны ад зашчамлення, дзякуючы якой пры наяўнасці ў праёме пабочнага прадмета дзвёры застаюцца адкрытымі. У машынах новага пакалення ўсталяваны датчики нагрузкі, якія аўтаматычна ўзважаюць пасажыраў, і ў выпадку перавышэння грузападымальнасці ліфт не кранецца з месца. А яшчэ сучасныя кабіны "гавораць па-беларуску", аб'яўляючы жыхарам і іх гасцям паверх дастаўкі.

- Тэрмін эксплуатацыі новага ліфтавага абсталявання павялічаны і складае цяпер не 25 гадоў, як бы-

ло раней, а 30 гадоў, - адзначае начальнік Лідскага ўчастка ААТ "Гродналіфт" Андрэй Велькашынскі. - Гэта дасягнута дзякуючы тады, што пачатак руху і прыпынак робяцца ў рэжыме тармажэння, адчынёнаца і зачынёнаца дзвёры кабін таксама плаўна. Дадзеныя нюансы не толькі спрыяюць асцярожнай эксплуатацыі абсталявання, але і робяць рух пасажыраў больш бяспечным. Хуткасць жа руху ліфтавага абсталявання засталася ранейшай - 1 метр у секунду, так што прэтэнзіі жыхароў, што кабіны новага пакалення значна маўрдліўшыя, не зусім абгрунтаваны.

Трэба сказаць, што замена ліфтавага абсталявання - мерапрыемства не з танных. Адна кабіна каштует парадку 40 тысяч беларускіх рублёў. Дэмантаж, мантаж і наладка абсталявання - яшчэ 15-20 тысяч. І тым не менш за 2016-2020 гады толькі ў Лідзе ў рамках падпраграмы "Бяспечны ліфт", якая ўваходзіць у Дзяржаўную праграму "Камфорктнае жыллё і спрыяльнае асяроддзе", было заменена 70 ліфтаў жылога фонду.

Заўважым, што Лідскі ўчастак ААТ "Гродналіфт" абслугувае шэсць раёнаў Гарадзенскай вобласці. Толькі ў нашым горадзе гэта амаль 350 ліфтаў. Геаграфічна тэрыторыя пралягае ад Мірскага замка (які, дарэчы, таксама абсталяваны вертыкальным пад'ёмна-транспартным прыстасаваннем) да мяжы з Літвой. І гэта не толькі жылы фонд, але і розны адміністрацыйны будынкі, лякарні, санаторыі. Пры гэтым варта ўлічыць, што колькасць абслугуваўных Лідскім участкам ААТ "Гродналіфт" грузапад'ёмных машын з кожн

ным годам расце. Так, шэсць новых машын былі ўсталяваны, а зараз знаходзяцца на абслугуваўні дацэнай арганізацыі ў мікрараёне Поўнач г. Ліды, які яшчэ будзеца .

На наступны год у Лідзе запланавана замена яшчэ сямі ліфтаў, якія адслугујлі 25-гадовф тэрмін службы.

*Лілея Лапішына,
lidanews.*

Беларускі этнографічны слоўнік

У нашым штотыднёвiku ў 2017 годзе быў надрукаваны энграffічны слоўнік, складальнікам якога быў вядомы наш аўтар, этнограф Сымон Барыс. У гэтым месяцы ён надрукаваў яго асобнай кнігай, накладам усяго 30 кніг у прыватнай друкарні за ўласныя гроши. Як піша складальнік С. Барыс, той газетны слоўнік значна дапоўнены. На кнізе напісаны, што рэцэнзентам слоўніка стаў А. І. Лакотка, доктар гістарычных навук, акадэмік.

Беларускі кароткі слоўнік этнографічны слоўнік складзены аўтарам на аснове сабраных ім дыялектных запісаў падчас работы ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і быту, вывучэння ім побыту сялян XIX і XX стагоддзяў, этнографічных кніг і слоўнікаў

Чырвака. Вёска Тонеж Столінскага раёна

На жніве

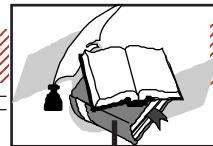
Сымон Барыс
Беларускі этнографічны слоўнікСымон Барыс
Беларускі этнографічны слоўнік

Для сучаснікаў, асабліва ў гарадах, шмат слоў з гэтага слоўніка зусім незразумелыя. Пасля дыялектнага слова ў дужках курсівам напісаны рускі адпаведнік гэтага паняцця. Некаторыя тэрміны матэ-

рыяльны і духоўнай культуры праілюстраваны фотаздымкамі або малюнкамі. Слоўнік (у ім каля 3600 паняццяў) спатрэбіца супрацоўнікам музейў, навукоўцамі і настаўнікам у школе.

Барыс, С. В. Беларускі этнографічны слоўнік / Сымон Барыс. - Мінск : Зміцер Колас, 2021. - 218 с. ISBN 978-985-.

Наші кар.

Роздум над раманамі і аповесцямі Міхася Зарэцкага

Паглыбіца ва ўнутраны свет Міхася Зарэцкага з нагоды 120-годдзя з дня яго народзінаў, перагартаць старонкі яго кніг, пазнаёміца з даследчыкамі яго творчасці стала магчымым падчас круглага стала ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

У падзеі ўзялі ўдзел выкладчыкі ВНУ, пісьменнікі, працаўнікі архіваў і бібліятэк: доктар філалагічных навук, прафесар Алена Белая з Баранавіцкага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук Ігар Шаладонаў, літаратуразнаўц і паэт Віктар Жыбуль, мастак і выдавец, дырэктар выдавецтва "Галіафы" Зміцер Вішнёў.

У цэнтры ўвагі быў лёс творцы і яго сям'і, яго погляды і мастацка-эстэтычна канцепцыя. Як пісьменнік, які атрымаў духоўную адукацию, зашыфраваў на старонках кніг сімвалы і спасылкі да духоўных прац, разважала ў сваім паведамленні "Адметнасць паэтыкі тайнаў і творах Міхася Зарэцкага" прафесар Алена Белая.

Дыскусія была цікавай дзякуючы выступленням арганізатора і ўдзельнікаў праекта "На хвалі часу, у плыні жыцця", прысвечанага 100-годдзю "Маладняка" Ташчыяны Анатольеўны Лаўрык і Юліі Амосавай. Усіх заахвочваў зварнуцца да спадчыны яркай асобы ў гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя, якім быў Міхася Зарэцкі, спадар Алеся Суша.

На выставе былі прадстаўлены выданні Міхася Зарэцкага - раман "Вязмо", апавяданні "Пела вясна", "Спеккі-дарожкі", "У віры жыцця". Можна было пазнаёміца з працамі літаратурных даследчыкаў Міхася Мушынскага і Анатоля Майсеенкі, прысвечанымі Міхасю Зарэцкаму.

Пра папулярызацыю творчасці М. Зарэцкага распавяла прадстаўніца Шклоўскай раённай бібліятэки Марына Цімашэнка. Пасля пэўнага гістарычнага перапынку школьнікі цяпер вывучаюць яго творчасць ў 10-тым класе і адкрываюць яго для сябе.

У працы круглага стала, прысвечанага 120-годдзю Міхася Зарэцкага, прыняла ўдзел дачка літаратурнага даследчыка Анатоля Фядосавіча Майсеенкі Алена Майсеенка.

- Мой бацька, выкладчык Мінскага інстытута культуры (БДУКіМ) быў адным з першых у савецкія часы, хто пачаў выявляць творчасць Міхася Зарэцкага.

У тых часы панаваў сацыялістычны

рэалізм і светапогляд, і мала хто адважваўся займацца рэпрэсаванымі пісьменнікамі. Бацька сустракаўся з жонкай пісьменніка Марыяй Касянковай.

У 1971 годзе Анатоль Фядосавіч абараніў кандыдацкую дысертацыю і пазней выдаў кнігу пра літаратара "Міхась Зарэцкі. Станаўленне таленту" (1978). У сваёй манаграфіі ён заўважаў метафарычнасць і рытміку аўтарскай мовы Міхася Зарэцкага, якая была вельмі эмакціянальнай, поўнай рамантычна-ўзнёслага лірызму, багатай інверсіямі, увасабленнямі і сімволікай. Адзначаў блізкасць яго прозы да твораў К. Чорнага, Ц. Гартнага, Я. Коласа і М. Чарота.

У нашай сям'і мы сабралі вершы нашага бацькі і выдалі іх асобным зборнікам пад называй "Роздум".

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

Як бачаць і разумеюць сітуацыю з мігрантамі немцы

Навіны Германіі

Уцекачы, якія сабраліся на беларуска-польскай мяжы, называюць канчатковай мэтай свайго падарожжа ФРГ. У самой Германіі таксама шмат гавораць пра падзеі, якія разгортаўца на ўсходніх межах ЕС - абмяркоўваюць гэта і палітыкі, і абывацелі.

Стаўленне немцаў да драмы, сведкамі якой стаў у апошнія тыдні ўесь свет, вызначаеца траўмай, якую іх краіна перажыла 6 гадоў назад. Тады гэта адчувалася катастрофай, але, да щасця, ёй не стала. Што ж бачаць і як разумеюць падзеі на цывілізацыйных межах немцы?

На дварэ толькі лістапад, а Германія ўжо патроху апускаеца ў шчаслівую перадкаляндную мітусню: на вуліцах і плошчах гарадоў разгортаўца святочныя кірмашы, ставяцца ўпрыгожаныя гірляндамі батлейкі, паўсюдна фланіруюць павольныя натоўпы - людзі чакаюць святочных цудаў і чароўнага збавення ад абрыйдлай жыццёвой руціны. Пра міграцыйны крызіс на Усходзе тут ведаюць і памятаюць, але ён сапраўды не праходзіць па разрадзе самых галоўных навін.

З палітыкамі ўсё ясна: яны канчаткова вызначылі міграцыйны крызіс як гібрыдную вайну, якую абыясціў Еўрасаюзу ці то Менск, ці то Москва - і ніякіх змен у рыторыцы, падыходах, палітычнай стратэгіі не пакуль не відаць.

З грамадзянамі справы ідуць інакш. Немцы даволі спакойна ставяцца да таго, што ў іх краіну масава прыбываюць уцекачы з Азіі і Афрыкі. Пра гэта сведчаць вынікі апошніх парламенцкіх выбараў: адзінай мясцовай цвёрдá антымігранцкай партыяй "Альтэрнатыва для Германіі" набрала ў верасні 10 %, страціўши праз чатыры гады калі мільёна галасоў і 11 дэпутацкіх мандатуў. Астатнія палітсілы, хоць і супраць некантролюванай міграцыі, але, калі перасяленню народу вызначаць берагі і рамкі, цалкам готовыя такое перасяленне падтрымаць. Сярод абывацеляў даволі масавай з'яўляеца сімпатыя да бяздольных, да людзей, якія шукаюць выратавання ад ваенных бедстваў і гуманітарных катастроф. Муніципалітэты многіх буйных і малых гарадоў дэкларуюць гатоўнасць прыняць уцекачоў - хутка, без бюрократычных зацяжак, у адпаведнасці з квотамі ці нават звыш такіх: пра гэта ўжо заяўлілі ўлады Мюнхена, Кёльна, Фрайбурга, Гетынгене, Гісене. У падтрымку адкрыцця меж для курдаў, якія захараслі на польскіх межах, праводзяцца адзінкавыя пікеты, студэнцкія мітынгі, шматлюдныя маніфестацыі.

Гуманітарная арганізацыя на ўсю моц збіраюць для ўцекачоў адзежу і ежу, дзесяці рыхтуюць цашкі, для ўсіх без разбору ўзросту і полу - медыцынскі догляд і цёплае жыллё. Нават перавозку да новага месца жыхарства актыўністы гатовыя ўзяць на сябе, не абцяжарваючы гэтым федэральны бюджет.

Тарык Алаус, актыўіст арганізацыі Seebrücke Deutschland (Германія):

- Я не здзіўлюся, калі ўрад не дазволіць нам дастаўці мігрантаў у Германію на аўтобусе. Гэта будзе адпавяданье прынцыпам цвёрдай палітыкі абмежавання міграцыі, якія Еўропа прытымлівалася шмат гадоў. Але, мне здаецца, у Ангелы Меркель пад канец палітычнай кар'еры з'явілася магчымасць зрабіць выключны гуманістычны палітычны жэст.

Уласна, досвед уцякацкага патопу, які здарыўся ў 2015-м, моцна паўплываў на стаўленне немцаў да цяперашніх калізій. Тады, як вядома, Ангела Меркель прамовіла: "Мы справімся!" - і гэта дало старт нападу на Еўропу адразу з многіх кірункаў мільёнаў азіятаў і афрыканцаў. Нават высокапастаўленыя службоўцы ўспамінаюць, што іх не пакідала тады адчуванне непазбежнай катастрофы: тагачасны кіраўнік МУСС дэ Мез'ер кажа, што сітуацыя нярэдка выходзіла з-пад кантролю, а вышэйшая службоўцы ў Германіі вельмі асцярожныя ў словах. У першы год быў пададзены мільён заяў пра прытулак, у наступным годзе - 750 тысяч. Паміж немцамі і новапрыбытымі была культурная прорва, што не магло не прывесці да канфліктаў: паліцыя зафіксавала 76 падпалаў у гарадках для перамешчаных асабаў. Але больш за ўсё палохаў дзень не сённяшні, а заўтрашні - якое прымяненне знайсці мільёнам уцекачоў:

Рэпартаж Deutsche Welle. 2015 г.: "Па падліках Інстытута германскай эканомікі, Германія выдаткуе на ўтриманне ўцекачоў да 50 млрд ёура. А ў 2017-м урад нават вымушаны быў залезці ў пазыкі, па меркаванні міністра эканомікі Шойбле. А вось потым эканоміка краіны можа нават выйграць ад прытоку ўцекачоў: яны маглі б прапрацаваць у сферы дogleду за састарэлымі".

Наўрад ці гэта гаварылася сур'ёзна - пра некалькі мільёнаў санітараў і санітарак. Але на кожнага ўцекача штомесяц даводзілася выдзяляць па 360 ёура, неабходна было адшукаць па 6 квадратных метраў на кожную новапрыбылу душу... А перспектывы інтэграцыі былі прывідныя - сярод уцекачоў досыць было тых, якія ваявалі, галадалі, гадамі не працавалі, паколькі якай можа быць праца ў пекле: вось толькі квалифікаваных спецыялістаў практична не было. І, дарэчы, дагэтуль праблема прафадукцыі мігрантаў не вырашана. Але, у любым выпадку, катастрофы не адбылося: у 15-16 гадах злачыннасць вырасла адсоткаў на 5-7, але затым звалілася ніжэй дакрызісных паказышыкаў. Выдаткі бюджэту на перасяленцаў змяншаюцца: з 9 мільярдаў пяць гадоў назад, да 4 з паловай летасці. Германія, хоць і не канчаткова, пераварыла новапрыбылы.

Тым не менш, Берлін адхіліў прапанову Менска забраць 2000 мігрантаў, якія знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі. Пра гэта заяўіў прадстаўнік урада Германіі, піша Deutsche Welle.

Паводле Алега Раманава.

Гісторыя Магілёўшчыны

Адзінокаму патрабуецца пакой. 2 частка

Як і ю любяя часы вельмі актуальна было жылләва пытанне. І таму звычайней з'явай былі абвесткі аб абмене і продажы кватэр, дамоў, або асобных пакояў: "Прадаецца дом, размерам 18 на 18 і с-рай. Звяртатца па адресу: Магілёўскі раён, Амхажскі сел. совет, вёска Быстрык, да Пухоўскага Ф", "Мняю сонечны пакой 16 кв. метр. у раёне шоўковай фабрыкі на пакой ці кватру ў горадзе. Аплачу ремонт, перевозку. За даведкамі звяртатца з 7 гадзін вечара па тэлефону 89 - 51", "ПРАДАЕЦЦА ДОМ з надворнымі пабудовамі. Звяртатца: чыгуначны пасёлак № 6 (станцыя Магілёў I) да Вайтаніса з 4 да 8 гадзін вечара". І самая лаканічная інфармацыйя: "Адзінокаму патрэбен пакой. Званіць па тэл. 86 - 83".

Адным з самых улюбёных месцаў для адпачынку гараджан быў кінатэатар "Чырвоная зорка", дзе паказвалі фільмы адпаведныя духу той няпростай эпохі: "Шел солдат с фронта", новы гукавы гісторыка - рэвалюцыйны фільм "ЛЕНИН в 1918 году" у якім па прычыне вялікага метражу пачатак сеансаў адбываўся - першага раўна ў 4 гадзіны дня, другога ў 6 гадзін, трэцяга ў 8 гадзін 40 хвілін і чацвёртага ў адзіннаццаць гадзін, гукавы мастацкі фільм "МЯДЗВЕДЗЬ" па Чэхаву, а звыш праграмы новы гукавы фільм "ПА АБХАЗІІ".

Гукавы фільм "ГІРЛІАДЫ".
Магіллёўскі драматычны тэатр прымаў у свае сцэны ударнікаў сацыялістычнага будаўніцтва і тэатральныя калектывы, якія завіталі да нас на гатролі: "Гасцролі Дзяржжаўнага Йўрэйскага тэатра БССР (памяшканне гортэатра) 21, 22 і 24 красавіка СУПЛАМІФ (музычная легенда ў 3 актах, 6 карцінах). 23, 26 красавіка ТЭЎЕ дер МІЛХІКЕР н'еса ў 4 актах, 8 карцінах. Папярэдні продаж білетаў у касе тэатра з 12 да 14 гадзін і з 17 да 21 г. Арганізацыі, закупіўшыя пастаянныя месцы, атрымліваюць білеты штодзённа з 12 да 14 гадзін і з 17 да 21 гадзіны". А ў раздзеле "Паведамленні" чытаем наступнае: "Магіллеўскі гарком КП(б)Б і горсавет склікаюць злёт стаханаўцаў-будаўнікоў, які адуздзеца 11 красавіка г.г. роўна ў 6 гадзін вечара ў гарадскім тэатры. Сакратарам пярвічных партарганізацый білеты атрымліваюць у ГК КП(б)Б, пакой № 5. ГАРКОМ КП(б)Б, ГОРСОВЕТ."

Грунтоўна адбывалася ў нашым горадзе падрыхтоўка да дзяржаўных святаў. Да першага мая краязнаўчы музей штодзённа праводзіў кансультацыі па пытаннях афармлення калон і памяшканняў. Калі будынкі ўпрыгожвалі ілюмінацыяй, то ў такім разе неабходна было падаваць адповедныя заяўкі ў Энергазбыт: "Магілёўскае аддзяленне Энергазбта БЭК даводзіць да ведама прадпрыемствам і ўстаноў, што заяўкі на ГЛЮМІНА-ЦЫЛІНДРЫ ўстаноўкі да першамайскіх свят павінны быць пададзены не пазней 28 красавіка. Пасля ўказанага тэрміну ніякія заяўкі прымацца не будуть. Усе далучаныя без дазволу электраустаноўкі будуть разглядацца як самавольна ўключаныя і будуть адключаны, а віноўныя ў самавольным уключэнні - аштрафаваны. У

заяжках павінна быць указанана: 1. Патрабуемая магутнасць; 2. Учот выдаткавання электраэнергіі на ілюмінацыі; 3. Час уключэння ілюмінацыі; 4. Напружансасць..."

Досьць незвычайным па сённяшнім часе сродкам прапаноўвалі рабіць прыышчэпкі ад некаторых хвароб: "Магілеўскім горздравам і санітарнай станцыяй з 20 красавіка будуць праводзіцца па гор. Магілеву ПРЫШЧЭПКІ супроць ДЫЗЕН-ТЭРЫІ шляхам раздачы таблетак усім грамадзянам, якія жывуць па Першамайскай, Ленінскай, вул. Шмідта, В. Грамадзянскай і некаторых іншых вуліцах. Раздача таблетак верасня. Увага: Дзеци, маючыя музычную падрыхтоўку, могуць быць дапушчаны да прыёмных іспытаў з 15 мая па 10 чэрвеня". Маладых пісьменнікаў таксама ў нас навучалі "12 красавіка, у 12 гадзін дня, у рэдакцыі газеты "Комунар Магілеў-шчыны" (нумар № 9) адбудзеца літаратурная кансультатыя для пачынаючых пісьменнікаў. На кансультатыі будзе працитан даклад аб творчасці Маякоўскага. Чытае даклад дацэнт магілеўскага педінстытута тав. Ульрых. РЭДАКЦЫЯ "К.М.". А рэдакцыя газеты ў той час дарэчы, была па адрасе вуліца Міронава 27, г.зн. у будынку сучаснага

інших вулицях. Разоўач таблетак будзе праводзіцца з 5 гадзін раніцы, таблеткі прыманацца нашчча. Просьба да ўсіх грамадзян аказаўць садзейнне работнікам праводзячым прычэпкі. Магілеўская санітарная станцыя."

Магілёўскім горадзравам
і санітарнай станцыяй
в 20 красавіка
БУДУЦЬ ПРАВОДЗІЦЦА
на гор. Магілеву
ПРЫШЧЭПКІ супроць **ДЫЗЕНТЭРЫ**
шляхам раздачы таблетак

усім грамадзяням, які жывуть па
Першамайскай, Ленінскай, вул. Шмід-
та, В. Грамадзянскай і некаторых
іншых вуліцах.

5 Марілуська санітарна
станція.

Аматарам прыгожых раслін газета "Комунар Магілеўшчыны" падкажа, куды трэба звяртацца: "Даведама калгасаў, калгаснікаў і ўстаноў. У Баркалабаўскім лясніцтве ёсць у продажы ДЭКАРАТЫЎНЫЯ ДРЭВЫ, як-тa: клён, белая акацыя, сірэнь. Звяртацца па адрасу: Баркала-баўскае лясніцтва, кардон Ходучыцы. Быхаўскі лесгас."

Для тых, хто збіраўся атры-
маць сярэднюю і вышэйшую адука-
цыю, набыць прафесію, або павысіць
своя кваліфікацыю газета ў гэтай
справе была вельмі карысным дарад-
цай па адпаведнай інфармацыі. Свае
прапановы тут друкавалі навучаль-
ныя ўстановы Магілёва, Магілёўскай
вобласці і нават Масквы і Ленінграда.
Будучыя музыкі чыталі наступнае:
*"Магілёўская дзіцячая музычная
школа імені Н.А. РЫМСКАГА-КОР-
САКАВА* (Ленінская 78/11), тэл. 83-
09) абвічае ПРЫЁМ ВУЧНЯЎ на
1939 - 1940 навучальны год. Прыём
заду вытвораецца з 10 мая да 25 жні-
ўня 1939 г. Аддзэлы: аркестровы
(скрыпка, альт, віяланчэль, флейта,
кларнет, габой, валторна, труба,
трамбон); фортэп'янны; народных
інструментau (домра, мандоліна,
балалайка); дашкольны: для 7-гадо-
вых дзяцей. На працягу мая і чэрвеня
у школе даюцца кансультацыі па
пытаннях выбару інструменту.
Прыёмныя іспыты адбудуцца з 25 па
28 жніўня. Пачатак заняткаў - 1

пеня. Вучылішча рыхтуе баенфельчарай. Тэрмін абучэння 2 гады. Маскоускае Баенна-Інжынернае вучылішча аб'яўляе прыём на 1939-40 вучэбны год. Скончыўшым вучылішча пры своіваецца званне лейтэнанта інжынерных войск РСЧА. У вучылішчы прымаюцца "асобы мужчынскага пола" ва ўзросце ад 17 да 23 год. Для тых, каму неабходны фатазды мак або партрэт, то гэта можна быўшы зрабіць без праблем у фотамайстэрнях Магілёва і ў іншых гарадах вобласці: "Магілёўская фотаарцел "Чырвоны светапіс" заключае дагаворы з навучальными ўстановамі горада і вобласці НА ВЫТВАРЭННІ ГРУПАВЫХ ЗДЫМКАЎ. Якасць своечасовае выкананне заказаў гарантуюцца. Нашы адрэзленні: Магілёў, Ленінская, 34, тэл. 93 - 45; Першамайская, 26, тэл. 93 - 46; в. Ульянова - Крупскай, 17-а, а таксама гарадах Шклове і Чэрыкаве. Па выкліку ў іншыя гарады вобласці выъезжаем кваліфікованых спецыялістаў. Жывапісная майстэрня арцелі пры

спажсывецкі саюз."

Акрамя таго вам у газеце абавязковая нагадаюць, што трэба тэрмінова здаць кнігі ў "Магілеўскую гародскую бібліятэку імені Карла Маркса" і ў "Магілеўскую яўрэйскую бібліятэку імя Пераца", падкажуць, як выправіць самы дрэнны почырк, паведамяць, што "*У памяшканні канферэнц-залы Магілеўскай соўбальніцы адбудзеца НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ ўРАЧОУ*", на якой доктары Гольдберг і Легянчэнка зробяць даклад. Прыйчым вы будзеце прыемна здзіўлены тым, што на гэтую канферэнцыю яўка ўсіх ўрачоў абавязковая і пачынаецца яна ... у 9 гадзін вечара. Адкрыццём для вас стане наступная інфармацыя: "*На падставе прыгавору народнага суда 1 участка гор. Магілёва грам. Ерузалимчык Е.С. абавяшаецца грамадскае ганьбаванне за нанясенне знявагі груну Каганеру*". Адпаведнага зместу абвесткі былі даволі частыя.

З радасцю для сябе адкрыеце,
што набыць “торты, бісквіты, піро-

Магілёўская фотаарцель „Чырвоны светапіс“
заключае давовары з навучальными установамі
горада і вобласці

НА ВЫТВАРЭННЕ ГРУПАВЫХ ЗДЫМКАЎ

Якасць і своечасовасць выкананне заказаў гарантуюцца.

НАШЫ АДДЭЯЛЕННІ: Магілёў, Ленінская, 34, тэл.
93-45; Першамайская, 26, тэл. 93-46; в. Ульянова-
Крупскай, 17-а, а таксама ў гарадах Шклове і
Чэрнікаве.

Пазыкліку ў іншых гарніях вобласці высылаем
кваліфікованых спецыялістаў.

Жывапісная майстэрня арцелі прымае заказы
на ізгатаўленне розных мастаціх масляных партратаў
на палатне, вывесак, сцягаў і інш.

Арцелі ПАТРАБАЮЦЦА на работу спецыялісты-фотографы і жывапісцы для работы у Магілёве і раёнах.

Марілеўскі дзяржаўны педагогічны Інстытут
абвяшчае ПРЫЁМ
НА ПЕРШЫ КУРС ЗАВОЧНАГА НАВУЧАНЯ
на факультеты: ГІСТАРЫЧНЫ, ГЕАГРАФІЧНЫ і ЛІТАРАТУРНЫ

юць наступныя дакументы: заяву на імя дырэктара з указаннем факультета, падрабязнou аўтабіяграфію, атэстат аб сканчэннi сярэдняй навучальнай установы (у подлінніку), чатыры завераныя фотакарткі, выпіску з пастановы атэсцыйнай камісіі, завераную РАНА (для настайнікаў), якія прыйшлі атэстацию. Прыём заяў вытвараецца з 1 красавіка па 25 чэрвеня ўключна. Прыём іспытаў з 25 чэрвена па 10 ліпеня. Пасля указаных тэрмінаў прыём заяв і іспытаў не вытвараецца. Падрабязнou правілы прыёму высылаюцца па патрабаванню. Заявы падаваюцца по адресе: Магілёў, Ленінская 35, заходчыны сектар педінстытута. ДЫ-РЭКЦІЯ". Той, хто хацеў набыцца будаўнічую прафесію, мог запісацца на трохмесячныя курсы "каменичыкаў, штукатураў, кровельчыкаў, стяляроў, плотнікаў", а таксама і на шасцімесячныя курсы слесараў па сантэхніцы.

Для будущих ваенных таксама
бывлі прапановы... “Ленінградская
Ваенна-Медыцынская вучылішча
РСЧА адкрыла прымё姆 загў на I курс.
Іспты быўдзіць вытварэнію з 15 лістапада

жныя ўсіх гатункаў, пячэнне, пончы-
кі, тэйгель, мядовыя пранікі, розную
здобу, какао, каву, чай, малако, смя-
тану, "зліўкі", марожанае, шакалад"
і шмат яшчэ чаго іншага смачнага
можна ў новым кафэ "Магілеўскага
аддзела грамадскага харчавання" па
вуліцы Першамайскай, дом 8. Пры-
чым, кафэ працавала з 8 гадзін раніцы
да 12 гадзін ночы. Для ўладальнікаў
ровара будзе карысным даведацца
пра ўмовы атрымання....нумарных
знакаў: "Да ведама ўсіх велатры-
мацеляў г. Магілёва і раёна. МАГІ-
ЛЕЎСКІ РАЙДОРАДДЗЕЛ (Перша-

грамадскага харчавання
О В А Е К А Ф Э
скай вул. № 8.
асартымент кандыттарских вырабаў:
затункай, піччине, пончыны, тэйгель,
кофе, чай, мелано, зліўкі, смятаны,
аналад, канфеты.
аніцы да 12 гадзін ночы.

Газета "Комунар Магілеўшчыны" за 1939 год з'яўляецца каштоўнай крыніцай інфармацыі па гісторыі Магілеўшчыны. На жаль, у нашым Партахріве маюцца далёка не ўсе тагачасныя нумары. Нашым гісторыкам і даследчыкам у будучым давядзецца прыкладсці многа намаганняў па пошуку, вывучэнні і перавыданні гэтай цікавай газеты.

...Мінчай восеню яму споўнілася б 95 гадоу ... лёс наканаваў яму нарадзіца ў трагічны дзень/ноч гісторыі Беларусі.... У в. Боркі ў 1937 трагічная ноч была і сяя...

Алесь Ліпень (30.10.1925-30.05.2006) нарадзіўся 30 кастрычніка 1925 года ў в. Боркі Бабруйскага раёна Магілёўскай вобласці, каля чстанцы Ясень і вёскі Глуша - радзімы Алеся Адамовіча. Бацька Ясь (Ян) 1890 года нараджэння, працаваў у гаспадара Малішэўскага, пасля І Сусветнай вайны з войска прывёз зінгераўскую швейную машынку, гармонік і фотаздымак вайсковых музыкаў, дзе служыў. Пазней, у 1937 годзе гэты здымак паслужыць адным з доказаў яго віны. Усяго ў дзеда было 7 дзяцей - 4 браты і 3 сястры, ужо іх дзеці лічылі сябе беларусамі-католікамі. Былі "рукасты", будаўнікі, цесляры, кавалі. Брэты пабудавалі абшарніку дом, і ён ім выдзеліў кожнаму зямлю і лес для будаўніцтва хатаў. Па ўспамінах Алеся Ліпеня ў 30-я гады да іх у вёску прыехалі "самыя бедныя" і забралі ў суседзяў Малішэўскіх і сваякоў Ждановічаў усё, што ім спадабалася, хто супраціўляўся, білі, арыштоўвалі. Гэта былі пяцідзесятнікі (50 тысяч салдат і матросаў, якіх Савецкая ўлада паслала ваяваць з людзьмі сваёй зямлі, як піша Алесь Ліпень), арыштаванымі дазвалялі ўзяць у Сібір 50 кілаграмаў самага неабходнага. Сям'ю Ліпеня не раскулачвалі ў 1930, бо і зямлі яны фактына не мелі. У 1937 годзе было па-іншаму. За адну ноч, як піша Данута Бічэль у кнізе "Хадзі на мой голас" пра Алеся Ліпеня, забралі 12 мужчынаў. Гэта з адной вёсکі, і гэта была не інтэлігенцыя, з якой змагаліся "швондзеры і шарыкавы". Жонка Аляксандра Ліпеня кажа, што брата Браніслава і яго суседа арыштавалі праста ў час працы ў полі. Па бацьку прыйшлі ў будзёнаўках са штыкамі каля 23.00 у хату праста для вобшуку, каб нешта знайсці крамольнае на іх недасведчаны розум. Ян Ліпень думаў, што ў турме з яго рукамі таксама не працівадзе, але, відаць, падпісаў пасля здзекаў нейкія паперы, і яго расстралялі. Падставы былі дзікуйскія, у хаце знайшли падручнік на польскай мове з менскай школы, дзе вучылася пляменніца, а напісалі ў пратаколе: "На замежнай мове літаратура" (значыць шпіён). Шукалі любую нагоду для арышту і запалохвання чалавека. Каб не падпісаў дакументы, маглі праста закатаваць ці зрабіць інвалідам. Быў такі выбар. Вярнуўся двое ці троє з вёсکі, каб дома памерці ад пабояў у турме. Не вярнуўся бацька Аляксандра Ян Ліпень, яго брат і дзядзька, а таксама браты Пракаповічы па матулі. Стрыечнаму дзядзьку Аляксандра Ліпеня, лётчыку Іосіфу Пракаповічу заціскалі пальцы ў дзвідрах, каб прызнаўся, што хацеў падарваць Крэмль, а ён у Москве ніколі не быў. З 40 двароў у Сібір вывезлі 14, дадому вярнулася толькі адна сям'я. Каля ў Гародні Алеся Ліпеня прасілі сябры расказаць пра дзяцінства, то ён не вельмі любіў узгадваць тых кашмары, гэта было

Разбяр Святла

Аляксандар (Алес) Іванавіч
Ліпень ў маладосці

года. Паступіць у рамесную вучэльню ці маастацкую ён не мог, зноў жа як сын "ворага народа". У "ФЗО" Бабруйска спрабаваў, але ў час медагляду прыляпіць нейкі звар'яцэлы ідэолаг і за руку выкінуў голага Алеся на мароз, добра, што ў другой руцэ было адзенне. Ці дараўаў ён гэтыя маральна-псіхалагічныя здзекі ўладу трываўшым невукам? Знешне гэта не было, канешне, відаць, але ў душы накіп акумуляваўся. Пазней, каля вядомыя маастакі ўбачылі яго маастацкія творы, у прыватнасці Алег Бембель, працапоўвалі вучыща ў інстытуце, Заір Азгур казаў, каб толькі сачыненне напісаў на "3" і мы прымем, але было запозна, трэба было карміць ужо сваіх дзяцей, і жонка не вельмі гэтamu спрыяла. Колькі прыніжэння, страху ў жыцці давялося перажыць, каб стаць асобай, якую нарэшце началі паважаць...

... Дома даведаўся, што ў Гародні працуе сваяк, напісаў ліст яму і прыехаў у Гародню, бо адчуваў, што спакою на малой радзіме не будзе. Уладкаваўся на працу на электрастанцыю машыністам турбіны, працаваў майстрам, старэйшым майстром. Завочна вучыўся ў школе працоўнай моладзі, потым у Маладзечанскім тэхнікуме. Купіў фарбы і хадзіў на бераг Нёмана маляваць пейзажы. Бацька-Нёман стаў яму родным. Прыродная здольнасць добра маляваць прайвілася яшчэ ў пачатковай школе, каля за малюнак Леніна на дошцы ў час праверкі РАНА калгас яму купіў новую шапку. Таму адзін з журналаў свой артыкул пра Алеся Ліпеня так і назваў "Усё началося з шапкі". У войску маляваў салдатам па фотаздымках дзяўчат, рабіў наасценную газету, а ў Гародні за афармленне стэндаў пасля работы выдзеліў пакой. Але, каб хутка не ажаніўся, то маглі б пакой забраць. Жонку ўзяў са сваёй вёскі, шлюб узяліў ім біскуп Аляксандар Кашкевіч. Алесь і Альгерда выпадкова сустрэліся на Гарадзеншчыне, яна толькі скончыла кааператыўны тэхнікум, пасябравалі, потым хутка і распісаліся, шлюбная ўстанова была там, дзе зараз кінатэатр "Чырвоная зорка". У 1953 годзе нарадзілася старэйшая дачка. "Гарадзенскі

перыяд" быў самы доўгі і цікавы. Менавіта ў Гародні Алесь Ліпень здабыў аўтарытэт, любоў і пашану ад сяброву і ўлады. Ён да канца жыцця сябраваў з усімі, хто з ім працаўаў у тым цэху на электрастанцыі і ўсіх іх пахаваў, апошняга за 2 тыдні да сваёй смерці, як піша Данута Янаўна. У 60-я гады муж Дануты Бічэль Эрык выпадкова меў кантору праз сценку з Ліпенем. З таго часу Алесь Ліпень быў знаёмы і сябраваў з сям'ёй Дануты Бічэль. Пасля смерці мужа апекаваліся Данутай Бічэль Аляксандар Ліпень і Апанас Цыхун. Творчы працаголік Аляксандар ніколі не асуджаў людзей, не абураўся, не павышаў голас. Ён ніколі не спазняўся і нікуды не спяшаўся. Ніколі

працы падараваны былі таксама Алесю Белакозу для яго славутага музея ў Гудзевічах. Ён - аўтар мемарыяльнай дошкі для Домамузея Міхася Васілька ў Скідзелі, дэкаратыўных кампазіцый у парках Гародні і Гарадзеншчыны (Гудзевічы, Эйсманты, Беняконі, Наваградак, Астравец), Берасця. Скульптурныя партрэты сям'і Максіма Багдановіча зрабіў да 90-годдзя з дня яго нарадзінаў. Адпітыві ім медалі купіў музей паэта ў Менску. Ён аўтар партрэтнай галерэі выбітных людзей Гарадзеншчыны і Беларусі. Гэта бюсты Вольгі Соламавай, Францішка Скарыны, Кастуся Каліноўскага, Валерыя Урублеўскага, Францішка Багушэвіча, Яна Чачота, Алаізы Пашкевіч, Максіма Багдановіча, Мікалая Гусоўскага, Аляксея Антонава, Яўхіма Карскага, Артура Цяжкага, Аляксандра Шыдлоўскага, Рыгора Шырмы...

Алесь Ліпень за працай.

Лёс Аляксандра Ліпеня выпадкова ці свядома зводзіў з вядомымі ў Беларусі асобамі. З Васілем Быковым Аляксандар Ліпень пазнаёміўся каля сваёй паветкі, дзе гадаваліся дзве яго дачкі. А каля атрымаў майстэрню ў цэнтры горада, то хто толькі там не пабываў з гарадзенскай інтэлігенцыяй, прыходзячы на кубак гарбаты. Напрыклад, Данута Янаўна любіла ў майстэрні месца, адкуль быў найлепш відаць улюблёнью Каложу. Свае творы не прадаваў на выставах ці на вуліцах, ён проста іх маляваў, і па іх прыходзілі знаёмыя знаёмыя. Габрэям ён маляваў зімовыя пейзажы, і яны задаволенія ад'язжалі на сваю новую радзіму са "снегам" з малой радзімы - Гародні. Маастакі здзіўляліся, каля даведваліся, што Аляксандар нідзе не вучыўся, а меў сваю школу, свой стыль і густ. Гарадзенскі маастак і старэйшы сябар, які быў на вяселі Аляксандра і Вольгі (Альгерда) Валянцін Савіцкі падаіў яму заніца разьбой па дрэве, скульптурай і Аляксандру Ліпену вельмі захапіўся гэтым аб'ёмным відам маастацтва. Скульптура "Гусляр" пасля шматлікіх міжнародных выстаў трапіла ў музей Янкі Купалы, жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна, якая напасябрала, потым хутка і распісаліся, шлюбная ўстанова была там, дзе зараз кінатэатр "Чырвоная зорка". Аляксандар Кашкевіч. Алесь і Альгерда выпадкова сустрэліся на Гарадзеншчыне, яна толькі скончыла кааператыўны тэхнікум, пасябравалі, потым хутка і распісаліся, шлюбная ўстанова была там, дзе зараз кінатэатр "Чырвоная зорка". У 1953 годзе нарадзілася старэйшая дачка. "Гарадзенскі

Лёс Аляксандра Ліпеня выпадкова ці свядома зводзіў з вядомымі ў Беларусі асобамі. З Васілем Быковым Аляксандар Ліпень пазнаёміўся каля сваёй паветкі, дзе гадаваліся дзве яго дачкі. А каля атрымаў майстэрню ў цэнтры горада, то хто толькі там не пабываў з гарадзенскай інтэлігенцыяй, прыходзячы на кубак гарбаты. Напрыклад, Данута Янаўна любіла ў майстэрні месца, адкуль быў найлепш відаць улюблёнью Каложу. Свае творы не прадаваў на выставах ці на вуліцах, ён проста іх маляваў, і па іх прыходзілі знаёмыя знаёмыя. Габрэям ён маляваў зімовыя пейзажы, і яны задаволенія ад'язжалі на сваю новую радзіму са "снегам" з малой радзімы - Гародні. Маастакі здзіўляліся, каля даведваліся, што Аляксандар нідзе не вучыўся, а меў сваю школу, свой стыль і густ. Гарадзенскі маастак і старэйшы сябар, які быў на вяселі Аляксандра і Вольгі (Альгерда) Валянцін Савіцкі падаіў яму заніца разьбой па дрэве, скульптурай і Аляксандру Ліпену вельмі захапіўся гэтым аб'ёмным відам маастацтва. Скульптура "Гусляр" пасля шматлікіх міжнародных выстаў трапіла ў музей Янкі Купалы, жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна, якая напасябрала, потым хутка і распісаліся, шлюбная ўстанова была там, дзе зараз кінатэатр "Чырвоная зорка". У 1953 годзе нарадзілася старэйшая дачка. "Гарадзенскі

Лёс Аляксандра Ліпеня выпадкова ці свядома зводзіў з вядомымі ў Беларусі асобамі. З Васілем Быковым Аляксандар Ліпень пазнаёміўся каля сваёй паветкі, дзе гадаваліся дзве яго дачкі. А каля атрымаў майстэрню ў цэнтры горада, то хто толькі там не пабываў з гарадзенскай інтэлігенцыяй, прыходзячы на кубак гарбаты. Напрыклад, Данута Янаўна любіла ў майстэрні месца, адкуль быў найлепш відаць улюблёнью Каложу. Свае творы не прадаваў на выставах ці на вуліцах, ён проста іх маляваў, і па іх прыходзілі знаёмыя знаёмыя. Габрэям ён маляваў зімовыя пейзажы, і яны задаволенія ад'язжалі на сваю новую радзіму са "снегам" з малой радзімы - Гародні. Маастакі здзіўляліся, каля даведваліся, што Аляксандар нідзе не вучыўся, а меў сваю школу, свой стыль і густ. Гарадзенскі маастак і старэйшы сябар, які быў на вяселі Аляксандра і Вольгі (Альгерда) Валянцін Савіцкі падаіў яму заніца разьбой па дрэве, скульптурай і Аляксандру Ліпену вельмі захапіўся гэтым аб'ёмным відам маастацтва. Скульптура "Гусляр" пасля шматлікіх міжнародных выстаў трапіла ў музей Янкі Купалы, жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна, якая напасябрала, потым хутка і распісаліся, шлюбная ўстанова была там, дзе зараз кінатэатр "Чырвоная зорка". У 1953 годзе нарадзілася старэйшая дачка. "Гарадзенскі

(Заканчэнне на ст. 8.)

Разъяр Святла

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

На ўсёй Беларусі не пералічыць барэльефаў, бюстаў і помнікаў, зробленых рукамі самадзейнага народнага майстра. Як піша спадарыня Данута, шмат я знаёмых пры жыцці замаўлялі сабе пасмяротныя помнікі, а з Ліпенем было лёгка дамаўляцца, бо ён рабіў так, як яны хацеі. Добра памятаю, як Апанас Цыхун расказваў пра краязнаўчыя паездкі па навакольных вёсках разам з Аляксандрам Ліпенем, як яны ездзілі разам да дуба "Яна Чачота", у Лашу, у іншыя мясціны, таксама перад смерцю Апанас Цыхун пад-

Альгерда Канстанцінаўна Ліпен
(Пракаповіч)

казваў схаваны на ганку пасмяротны помнік. Пытаў, ці добра зроблены. Ці не праца гэта была Аляксандра Ліпеня? У Апанаса Цыхуна давялося і пазнаёміцца з Аляксандрам Ліпенем, які мне падаўся на першы погляд занадта спакойным і задуменным. Я не ведаў тады яшчэ пра яго сямейную трагічную гісторыю....магчыма з гэтай сямейнай гісторыяй і звязаны дамінантны светлыя колеры, якіх ён хацеў больш бачыць у жыцці і найбольш імі карыстаўся. Да яго гарнуліся шматлікія гарадзенцы, бо нейкая прыцягальная энергетыка зыходзіла ад яго разважлівага і надзеинага, творчага і неабываўага чалавека да лёсаў іншых людзей, найперш родных і сябровых.

Народныя майстры і вучні пра яго казалі, што ён "Стваральнік асяроддзя", "Разъяр Святла". Сотні яго прац, найперш пейзажы, заходзяцца ў многіх краінах свету - ЗША, Канадзе, Германіі, Ізраілі, Аргентыне... Народны мастак, скульптар, разъяр па дрэве, удзельнік рэспубліканскіх і міжнародных выстаў самаробнага

Ён марыў, каб яго пахавалі на малой радзіме, але... памёр народны майстар Святла не дамаляваўшы да канца ўласную вёсачку з трагічным лёсам - Боркі, якая заходзіцца ў самым сэрцы Беларусі 30 траўня 2006 года, праз год пасля смерці свайго сябра Апанаса Цыхуна. Непадалёку заходзяцца іх магілы каля прадпрыемства "Азот".

Яго жонка Альгерда Канстанцінаўна, ці Вольга, якіе называлі таксама, пасля наведвання могілак і сяброўскіх сустрэч у гасцёўні

спадарыні Сафіі Вераб'ёвой, была нешматслоўнай, бо трохі не дачвала, склала свой вялікі сямейны радавод, памагала зрабіць арганізаторам выставу твораў Алеся Ліпеня ў гімназіі № 1 імя Я. Карскага, дапамагала мужу пісаць трагічную гісторыю вёскі Боркі, вырабляць твар камсамолкі Вольгі Соламавай (Саломы). Спачатку не атрымалася, як і ў Аляксандра, але гэта падштурхнула Аляксандра да новых спрабаў. Нарэшце скульптуру Вольгі Соламавай убачылі яе маці і брат, якія некалі жылі па суседстве з Ліпенямі на вуліцы Леніна і расплакаліся, пазнаўшы родныя рысы твару падполышчыцы, забітай фашыстамі ў часы II Сусветнай вайны...

Сябры Гарадзенскага ТБМ, УЗВ, іншых грамадскіх арганізацый, праста знаёмыя, не забываюць аддаць даніну памяці светламу чалавеку з пакутным беларускім лёсам на Радаўніцу ці восенскія Дзяды.

Алесь Крой.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч, Юрэс Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://belkiosk.by/>

Вяртанне дуды Ігната Буйніцкага

Бачыце цымбалы, а пад імі дуду на сцяне Музея Івана Луцкевіча ў Вільні? Нехта скажа - "Гэта можа быць што заўгодна". Можа і так. Але давайце зінем на верш паста Міхася Машары з цыклу "Падарожжа" ("Родны край", 25.03.1933), напісаны з нагоды на ведвання музея.

XVII

Пакой другі... На першым пляне,
На столе лапці і гаршки
(Хаця і сёньнека сяляне
Яшчэ ад лапція не ўцяклі).
Там на сцяне дуда, цымбалы
Спакойна ціхімі вісіяць;
Ix час прайшоў,
І сэрцаў съмелых і удалых
Яны ўжо больш не весяляць.

Вершаваную справа здавочку з наведвання музея Міхася Машары пацвярджае таксама польскі часопіс Сігналы (Sygnaly nr. 75 за 1939), які змясціў дакладнае апісанне калекцыі беларускага музея Івана Луцкевіча. З публікацыі даўдаемсі, што апрача дуды, колаў ліры і цымбалаў, у калекцыі музея былі таксама жалейкі, рагі і пастушыныя трубы. Іх дарэчы таксама бачна на старым фотаздымку аднаго з пакояў музея.

Дуда з Беларускага музея ў Вільні - гэта тая самая дуда, якую Ігнат Буйніцкі падарыў дырыжору Міхалу Рагоўскому пасля заканчэння сімфанічнага канцэрту кампазітара і дырыжора ў Вільні (12 лістапада, 1910 г.). Калі ў 1911 годзе Міхал Рагоўскі пераезджаў з Вільні ў Парыж, то ахвяраваў падораныя інструменты (апрача дуды рэдакцыйнай "Нашай Нівы" кампазітару была падораная таксама колавая ліра) у фонд калекцыі Івана Луцкевіча. У 1921 годзе тыя зборы сталіся часткай Беларускага музея ў Вільні. Дуда была страчана ў канцы 1944 года падчас ліквідацыі Беларускага музея ў Вільні. Многія экспанаты чакаў незайдзросны лёс. Праз некалькі дзён пасля арышту апошняга дырэктара Янкі

Шутовіча, быў прызначаны новы дырэктар - Юозас Пятруліс, а таксама ліквідацыйная камісія, у склад якой уваходзіў намеснік народнага камісара асветы М. Мешкаўскене (старшыня), прадстаўнік ЦК дацэнт гісторык Альбіна Даўкіша-Пашкявіч і дырэктар музея Акадэміі навук Літоўскай ССР кандыдат навук К. Мякас. У склад камісіі ад БССР уваходзілі людзі адарваныя ад беларускай культуры. Камісіі падзялілі ўесь збор на чатыры часткі. Гэтая працоўная група па ліквідацыі музея вызначыла, што прадметы, якія адносяцца да літоўскага (летувіскага) і адначасова беларускага народаў, пакідаюць з Літве... Беларусі перадалі, адпаведна, тое, што тычылася выключна беларусаў, і частку таго, што наогул не адносілася да двух народаў. Большасць экспанатаў засталася ў Літве, або трапіла ў Москву. Некаторыя экспанаты ўсё ж трапілі ў Беларусь. Напрыклад колавая ліра (падораная Рагоўскому) 1809 года, якая трапіла ў збор Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, адкуль была перададзена Нацыянальнаму музею гісторыі і культуры Беларусі (зразу Нацыянальному гісторычнаму музею Рэспублікі Беларусь) у 1957 годзе.

вічам. Па словах тагачасных работнікаў музея, іх праста загадалі спаліць.

Насуперак май ранейшым меркаванням дуда Ігната Буйніцкага, дзякую Богу, знішчана не была. Нідаўна наткнуўся на яе ў адной з новых літоўскіх публікацый. Дуда захоўваецца, як і многія іншыя дуды з нашага рэгіёна, у фондах літоўскага музея пад нумарам LNM EM95. Як і многія іншыя дуды, яна прадстаўлена арандансна, без інфармацыі пра беларускі музей Івана Луцкевіча. Аднак сувязь з музеем пацвярджае несціральны надпіс на мяху дуды "Беларускі музэй. Le Musée Blancruthenien à Vilna" ("Беларускі музей ў Вільні" - па французску).

Такім чынам Ігнат Буйніцкі сімвалічна вяртаецца да нас у 160-годдзе з дня свайго нараджэння. Цяпер агульнымі намаганнямі трэба падбачыць яшчэ пра тое, каб на свет з'явілася і нашая ўласная копія гэтай дуды. Папярэдне яе пагадзіўся зрабіць майстар Сяргей Чубрык, які ўжо выканаў таксама іншыя копіі дуд з

Дар беларускому народу

ВІЛЬНЮС. Правітэльства Літоўскай ССР рэшило перадаць в дар беларускому народу богатую і разнастайную колекцыю музеяў экспанатаў Вільнюсскага беларускага музея.

Большую ціннасць прадстаўляюць прызведэнні народных рэзінкоў по дрэву, беларускія народныя музыкальныя інструменты, старажытныя рукопісі, рукопісныя і першыя изданні прызведэній беларускіх пісьменнікаў.

Газета «Советское искусство», № 4 (936), 22 января 1945 г

Савецкая прэса ўмудрылася прадстаўляць вяртанне часткі калекцыі як "Дар беларускаму народу" ад "Кіраўніцтва Літоўскай ССР"...

Некаторыя ж экспанаты былі незваротна знішчаны, як драўляныя гербы гарадоў, зробленыя Язэпам Драздо-

Глыбоцкага краю - "Глыбоцкай дуды" (экспануеца ў Глыбоцкім гістарычна-этнаграфічным музеі) з вёскі Верасеі і рэплюкі дуды з паштоўкі з дударом з Дзісенскага павета.

Віталь Воранаў.
Фота з архіва Сяргея Чубрыка.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісі не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 22.11.2021 г. у 17.00. Замова № 2683.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,88 руб., 3 мес.- 8,64 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.